

KURIANČIŲ PRAKTIKŲ TRANSFORMACINIS POTENCIALAS MOKYKLOSE: „KŪRYBINIŲ PARTNERYSČIŲ“ ATVEJO STUDIJA

Milda Laužikaitė

ASOCIACIJA „KŪRYBINĖS JUNGTYS“

M. K. Čiurlionio g. 1, LT-03104 Vilnius

milda@kurybinesjungtys.lt

Arminas Varanauskas

ŽINIŲ EKONOMIKOS FORUMAS

Saulėtekio al. 15, LT-10224 Vilnius

arminas@zef.lt

Šiame straipsnyje aptariamas kūrybingumo ugdymas, menininkų įtraukimas į mokymo(si) procesą bendrojo ugdymo mokykloje, pristatomas „Kūrybinių partnerysčių“ programos teorinis pagrindas. Remiantis šios programos įgyvendinimo patirtimi kitose šalyse ir Lietuvoje, vykusių veiklų ir jų vertinimo rezultatais, supažindinama su transformaciniu kuriančių praktikų potencialu, kurį galima naudoti švietimo problemoms spręsti, kūrybingumui ugdyti bei mokinių mokymosi pažangai gerinti. Šio straipsnio bendraautorė Milda Laužikaitė yra idėjos pritaikyti „Kūrybinių partnerysčių“ programą Lietuvoje iniciatorė. Ji vadovavo to paties pavadinimo nacionaliniam projektui, vykusiam 2011–2015 metais. Šiuo metu yra asociacijos „Kūrybinės jungtys“, buriančios kuriančius praktikus ir plėtojančios kūrybines partnerystes su ugdymo ir kultūros organizacijomis, vadovė. Arminas Varanauskas yra švietimo politikos ir administravimo ekspertas, aktyviai siekiantis, kad kūrybingumo ugdymas taptų sistemiškas Lietuvos mokyklose.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: kūrybinės partnerystės, kuriantys praktikai, menininkai švietime, kūrybingumas¹, švietimo transformacija.

1 Šiame straipsnyje skiriamos sąvokos *kūrybingumas* ir *kūrybiškumas*. *Kūrybingumas* nurodo asmens gebėjimus, polinkius (pvz., kūrybingas žmogus), *kūrybiškumas* nurodo kūrybos procesą, kūrimą (pvz., kūrybiškas mokymasis). Ši skirtis remiasi lietuvių kalbos sandaros savastimi ir nebūdinga anglų kalbai.

Straipsnis skirtas aptarti veiksmingas kuriančių praktikų² ir mokyklų sankirtas, kurios gali būti išnaudojamos aktualioms problemoms švietime spręsti. Pradžioje pristatomi skirtingi požiūriai į kūrybingumą, jo svarbą, aptariama kūrybingumo ugdymo situacija Lietuvos mokyklose. Toliau nagrinėjamos „Kūrybinių partnerysčių“ (toliau – KP) modelio atsiradimo prieštardos, įgyvendintų iniciatyvų rezultatai.

Atskirai aptariamas KP modelio įgyvendinimas Lietuvoje. Didesnis dėmesys skiriamas Lietuvoje įgyvendintų projekto veiklų vertinimui ir duomenų aptarimui, išskiriami esminiai projekto metu pasiekti rezultatai, atskleidžiamas transformacinis kuriančių praktikų potencialas. Pabaigoje pateikiamos pagrindinės išvados, potencialios tolesnių tyrimų kryptys šioje srityje ir galimos implikacijos Lietuvos švietimo sistemai.

KŪRYBINGUMAS IR ŠVIETIMAS

Kūrybingumo samprata, kaip ji mums suprantama šiais laikais, susiformavo palaipsniui. Dar Thomas Hobbes'as vaizduotę laikė vienu svarbiausiu žmogaus pažinimo atributu, Grahamas Wallasas savo knygoje *Art of Thought* rašė apie kūrybingumo proceso etapus, o intelektą nagrinėję mokslininkai kūrybingumą pripažino vienu iš svarbiausių intelekto atributų. Kūrybingumas, kaip mokslinių tyrimų objektas, plačiau ir nuosekliau pradėtas nagrinėti ir konceptualizuoti tik XX a. antroje pusėje. Tai siejama su Joy Paulo Guilfordo kreipimusi į Amerikos psichologų asociaciją (1950). Statistinių metodų naudojimas padėjo išpopuliarinti kūrybingumo konceptą ir plėsti šios srities tyrimus.

2 „Kūrybinių partnerysčių“ programa iš kitų panašių programų išsiskiria tuo, kad yra du vaidmenys: kūrybos agento ir kuriančio praktiko. Kūrybos agentas kuruoja, valdo pokyčių procesą, o kuriantis praktikas kuria ir įgyvendina konkrečias kūrybiško mokymosi veiklas. Tačiau šiame tekste ši skirtis bus laikoma neaktuali ir visi mokyklose dirbantys kūrėjai bus vadinami kuriančiais praktikais.

Iš pradžių kūrybingumo tyrimai buvo susiję su socialiniu kontekstu, siekta išsiaiškinti, kaip socialinė aplinka veikia kūrybingumą. Vėliau supratus, kad vien aplinka negali to paaiškinti, tyrimai pakrypo į individo gebėjimų ir savybių nagrinėjimą. Dabar kūrybingumas yra nagrinėjamas plačiai, žvelgiant iš įvairių mokslų perspektyvų – sociologijos, psichologijos, edukologijos, neuromokslų ir kitų. Atradus smegenų neuraplastiškumo savybę įsivyravo supratimas, jog kūrybingumas, kaip ir kitos žmogaus savybės, gali būti išugdomas.

Nors kūrybingumas tyrinėjamas jau kurį laiką, dėl kompleksiško ir tarpdiscipliniško nėra visuotinai sutartos kūrybingumą apibrėžiančios sąvokos. Teresa Amabile (1983) manė, kad kūrybingumą lemia trijų komponentų sąveika: su sritimi susiję gebėjimai (srities žinios, techniniai įgūdžiai), su pačiu kūrybingumu susiję gebėjimai (mąstymo stiliai, asmenybės bruožai) ir noras atlikti darbą. Mihaly Csikszentmihalyi apie kūrybingumą kalba kaip apie asmeninių savybių derinį, sistemą ir ją skatinančią aplinką. Šia prasme būti kūrybingu yra ne duotis, o užduotis, sąlygojama vidinių ir išorinių veiksnių dinamikos³.

Donaldas Treffingeris, Scottas Isaksenas ir Brianas Dorvalas (2002) bei Joy Paulas Guilfordas (1977) kūrybingumą siejo su kritiniu mąstymu ir problemų sprendimu. Pastarojo nuomone, kūrybingumas pasireiškia divergentiniu mąstymu, kai žmogus suvokia, jog gali egzistuoti daug „teisingų atsakymų“.

Apie problemų sprendimo dimensiją kūrybingume kalbėjo ir Howardas Gardneris (1993) kartu akcentuodamas sukurto sprendimo ar produkto priimtumą: „toku būdu, kuris laikomas nauju, bet greitai tampa priimtiniu konkrečioje kultūroje“⁴. Praktinio pritaikomumo svarbą išskyrė ir kiti tyrėjai (MacKinnon, 1978; Mednick, 1962) bei Jungtinės Karalystės Nacionalinis kūrybingumo ugdymo ir kultūrinės edukacijos

3 Mihaly Csikszentmihalyi, *Creativity. Flow and the psychology of discovery and invention*, 1996, p. 57–76.

4 Howard Gardner, *Creating minds*, 1993, p. 35.

patariamasis komitetas, savo ataskaitoje suformulavęs bene labiausiai paplitusią švietime kūrybingumo sampratą: „tai tokia vaizduotės veikla, nukreipta į rezultatus, kurie kartu yra nauji ir vertingi, kūrimą“⁵.

Žymus psichologas Carlas Rogersas (1959) išskyrė 3 „vidines sąlygas“, reikalingas kūrybingam asmeniui: atvirumas patirčiai, kuri „draudžia“ nelankstumą; gebėjimas remtis savo asmeniniais standartais vertinant situaciją ir gebėjimas priimti nestabilumą bei eksperimentuoti su įvairiomis galimybėmis. Kaip vaizdžiai tai apibūdino psichologas Erichas Frommas (1959), kūrybingumui būtinas „pasiryžimas gimti kasdien“⁶.

Įvairių tyrėjų vartojami apibrėžimai parodo, kad kūrybingumo apibrėžimas yra kontekstualus, todėl kalbėdami apie jį mokymosi kontekste, dalis tyrėjų susitelkė į multimodales prieigas. Ellenas Spenceris, Billas Lucasas ir Guy Claxtonas (2012), siekdami sukurti formuojamojo kūrybingumo vertinimo modelį mokykloms, pirmiausia atliko išplėstinę literatūros apžvalgą, kuri padėjo formuoti kūrybingumo ugdymo mokykloje teoriją. Jie rėmėsi keliomis pagrindinėmis prielaidomis: kiekvienas žmogus yra arba gali būti kūrybingas, ir tai reiškia, kad kūrybingumo galima išmokyti, jis gali reikštis įvairiai ir skirtingose situacijose, kūrybingumas yra tiek specifinis, tiek ir bendrasis gebėjimas bei kūrybingumas gali būti skirtingo lygmenų⁷.

Skirtingų kūrybingumo lygmenų suvokimas yra svarbus, nes tai padeda atsizvelgti į dar neišreikštą, potencialų asmenų kūrybingumą, kuris yra viena iš svarbiausių analitinių kūrybingumo dimensijų. Remdamiesi įvairių autorių modeliais, jie išskiria keturias

sąlygines kategorijas: kasdienis, vaikų, profesionalų, genialus kūrybingumas.

E. Spenceris, B. Lucasas ir G. Claxtonas, kurdami formuojamojo kūrybingumo įrankį, siekė vertinti individo turimas kūrybines dispozicijas⁸. Tyrėjai pasitelkė „mąstymo įpročių“ (angl. *habits of mind*) koncepciją (sukurtą Arthuro Costos ir Benos Kallicko 2000). Remiantis ja, mokymasis yra įpratimas efektyviai mąstyti, o ne išmukti tam tikrų elgesio kombinacijų. „Mąstymo įpročiai“ – tai rinkinys polinkių, tendencijų, kurias asmuo įgyvendins susidūręs su konkrečia situacija.

Modelio kūrėjai ieškojo tokių kūrybingumo kategorijų, kurios būtų susijusios su pačiu individu. Pavyzdžiui, į kūrybingumo modelį jie neįtraukė „originalumo“, nes jis pernelyg susijęs su produktu (rezultatu). Taip pat buvo svarbu, kad įpročiai, įtraukiami į modelį, nebūtų sutelkti į specializuotas kūrybingumo formas, aptinkamas moksle ar mene, bet kad jie būtų apibendrinami, susiję su kasdieniu kūrybingumu.

Šiame modelyje yra 5 mąstymo įpročiai (angl. *habits*) – vaizduotė (angl. *imaginative*), smalsumas (angl. *inquisitive*), atkaklumas (angl. *persistent*), nuosekli praktika (angl. *disciplined*), bendradarbiavimas (angl. *collaborative*) – ir 15 subįpročių (angl. *sub-habits*), kuriais remiantis kūrybingumas yra vertinamas mokyklose. Sukurtas modelis buvo patikrintas praktiškai, ir gautos tyrimo išvados parodė, jog jis veikia⁹. Remiantis šiuo modeliu buvo plėtojama toliau aptariama KP programa.

Apie kūrybingumo svarbą ekonominiame gyvenime pradėta kalbėti XX a. viduryje. Peteris Druckeris dar 1959 m.¹⁰ pastebėjo „žinių darbuotojų“ kilimą, o vėliau teigė, kad būtent žinios ir žinojimas bus svarbiausias XXI a. turtas (Drucker, 1999)¹¹. Toliau žengė Richardas Florida savo 2002 m. pirmą kartą išleistoje knygoje *The Rise of Creative Class*, kurioje teigė, kad

5 National Advisory Committee for Creative and Cultural Education, *All our futures: creativity, culture, education*, [interaktyvus], 1999, p. 30, [žiūrėta 2017-06-06], <http://sirkenrobinson.com/pdf/allourfutures.pdf>.

6 Erich Fromm, „The creative attitude“, in: *Creativity and its cultivation*, 1959, p. 53.

7 Ellen Spencer, Bill Lucas, Guy Claxton, *Progression in Creativity: developing new tools of assessment*, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/Progression-in-Creativity-Final-Report-April-2012.pdf>.

8 *Ibid.*

9 *Ibid.*

10 Peter Ferdinand Drucker, *The Landmarks of Tomorrow*, 1959.

11 Peter Ferdinand Drucker, *Management Challenges for the 21st Century*, 1999.

Įpročiai	Vaizduotė (<i>imaginative</i>)	Smalsumas (<i>inquisitive</i>)	Atkaklumas (<i>persistent</i>)	Nuosekli praktika (<i>disciplined</i>)	Bendradarbiavimas (<i>collaborative</i>)
Subįpročiai	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia idėjomis; • remiasi intuicija; • jungia skirtingas sritis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stebisi ir klausia; • nagrinėja ir tyrinėja; • abejoja įsitvirtinusiomis prielaidomis ir normomis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Toleruoja neapibrėžtumo būseną; • pripažįsta sunkumus kaip darbo dalį; • drįsta būti kitoks. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veikia praktiškai, stengiasi tobulėti; • nuolat tobulina techninius įgūdžius; • kritiškai vertina ir apmąsto. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geba dirbti su kitais, dalijasi idėjomis; • suteikia ir priima grįžtamąjį ryšį; • gerbia kitų nuomonę.

Sudaryta straipsnio autorių remiantis E. Spenceriu, B. Lucasu, G. Claxtonu (2012).

„kūrybiniai darbuotojai“ netilimoje ateityje kurs didžiąją dalį ekonominės vertės. Dar 2006 m. atliktas tyrimas¹² parodė, kad „žinių darbuotojų“ santykis su visais likusiais darbuotojais Šiaurės Amerikoje buvo 4:1.

„Kūrybinių darbuotojų“ atliekami darbai pasižymi didesniu kompleksiskumu, o jie patys gilesniais įgūdžiais, tarp kurių ir kūrybingumas. Jungtinių Valstijų Nacionalinė koledžų ir darbdavių asociacija 2014 m. atliko darbdavių tyrimą, kurio metu 96,3 proc. respondentų teigė, kad kritinio mąstymo, problemų sprendimo kompetencijos, apimančios kūrybingumą ir išradingumą, yra būtinos¹³, o 2016 m. pateiktoje Pasaulio ekonomikos forumo ataskaitoje „The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution“¹⁴ matoma, jog kūrybingumo svarba iki 2020 m. dar labiau išaugs.

KŪRYBINGUMO SITUACIJA LIETUVOJE

Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro 2014 m. atliktame „Studijų kokybė Lietuvoje: suinteresuotųjų

šalių požiūris“¹⁵ tyrime atskleidžiama, jog tiek studentai, tiek dėstytojai, tiek darbdaviai kūrybingumą priskiria prie svarbiausių ugdytinų kompetencijų. Be to, remiantis darbdavių požiūriu, kūrybingumas yra viena iš labiausiai tobulintinų ką tik baigusiu studijas asmenų kompetencijų.

Tokios tendencijos, kaip „4-oji pramonės revoliucija“, atnešanti neregėto masto skaitmeninimą ir automatizavimą, kelia naujus iššūkius visuomenei bei atskiriems individams. Rutininius darbus perimantys robotai, naujų technologijų (pvz., virtualios realybės, 3D spausdinimo, dirbtinio intelekto ir t. t.) vystymasis ne tik paprastina gyvenimą ir naikina darbo vietas, bet kuria ir naujas. Prieš 10 metų niekas nebūtų sugalvojęs, kad socialinių tinklų vadybininkas ar mobiliųjų aplikacijų kūrėjas bus realiai egzistuojančios profesijos. Neįmanoma nuspėti, kokios profesijos atsiras ateityje, dėl to šiuolaikinį švietimą vis labiau stengiamasi orientuoti ne į darbuotojų, o į naujų darbo vietų kūrėjų rengimą, suteikiant jiems ateičiai būtinas kompetencijas.

Strateginiuose valstybės dokumentuose yra suvokiama, jog kūrybingų žmonių poreikis ateityje augs. Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ kūrybiškumas yra įvardijamas kaip vienas svarbiausių sėkmingos valstybės komponentų: „Lietuva – tai šalis,

12 Stephen Haag, Maeve Cummings, Donald McCubbrey, Alain Pinsonneault, Richard Donovan, *Management Information Systems for the Information Age*, 2006.

13 Career Readiness Competencies: Employer Survey Results, [interaktyvus], 2014, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.naceweb.org/knowledge/career-readiness-employer-survey-results.aspx>.

14 The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution, [interaktyvus], 2016, [žiūrėta 2017-06-06], http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf.

15 Studijų kokybė Lietuvoje: suinteresuotųjų šalių požiūris, [interaktyvus], 2014, [žiūrėta 2017-06-06], http://mosta.lt/images/leidiniai/Studiju_kokybe_Lietuvoje_suinteresuotu_saliu_poziuris.pdf.

kurioje skatinamas žmonių kūrybiškumas, saviraiška ir kurios gerovę kuria **atsakingi, kūrybingi ir atviri žmonės**¹⁶ [pajuodinta originaliaime tekste – *Aut.*]. Toliau šioje strategijoje taip pat dėstomos esminės pokyčių iniciatyvos, numatančios didžiausius darbus kiekvienoje strateginėje kryptyje. Viena iš pokyčių iniciatyvų yra tiesiogiai susijusi su kūrybiškumu ir švietimu:

bendrojo lavinimo sistemą orientuoti į kūrybiškumo, pilietiškumo ir lyderystės ugdymą. Sukurti ir virose švietimo įstaigose įdiegti kūrybingumui, ieškojimams ir tobulėjimui atviras mokymosi programos ir kompetencijos vertinimo ir įsivertinimo sistemą.¹⁷

Valstybinėje švietimo strategijoje apsiribojama minėtų nuostatų perfrazavimu ir perkėlimu¹⁸, bet konkretesnės priemonės ar matavimo rodikliai, kuriais būtų vertinamas kūrybiškumo ugdymas, nėra pateikiami. Remiantis 2010 m. Mildos Laužikaitės, Aurimo Pautieniaus, Martyno Užpelkio ir Vaivos Vaicekauskienės atlikta studija¹⁹, galima pamatyti, jog daugiau dėmesio kūrybiškumui yra skiriama pradinio ir pagrindinio ugdymo programose, taip pat meninio ugdymo dalykų programose. Vidurinio ugdymo programose (XI–XII klasės) kūrybiškumo svarba menksta, ir tai galima būtų paaiškinti tuo, kad paskutinėse klasėse didesnis dėmesys yra sutelkiamas į baigiamuosius egzaminus, kuriuose nėra tikrinami kūrybingumo gebėjimai.

Nepaisant strateginiuose dokumentuose deklaruojamo prioriteto kūrybiškumo ugdymui, reali situacija Lietuvos mokyklose yra kitokia. 2012 m. Rūtos Girdzijauskienės su kolegomis publikuoto kūrybiškumo tyrimo (anketinė mokytojų apklausa) ataskaitoje

pabrėžiama, kad vos 27 proc. mokytojų turi daug ir labai daug (atitinkamai 26 proc. ir 1 proc.) informacijos apie mokinių kūrybinį mąstymą ir jo ugdymą. Taip pat tik ketvirtadalis tyrime dalyvavusių pedagogų teigia, jog žino ir taiko kūrybiškumą ugdančius mokymo metodus (Girdzijauskienė [ir kt.], 2012). Tame pačiame tyrime nurodoma, jog tiek mokytojai, tiek mokiniai sutaria dėl esminių dalykų, kurie trukdo ugdyti kūrybiškumą mokyklose: perkrautos mokymo programos, per didelis krūvis, per didelė orientacija į žinias. Mokiniai papildomai kaip itin svarbų išskiria baimės būti nesuprastam, sulaukti kritikos veiksnį.

Dar viena sisteminė kūrybingumo ugdymo problema – neaiški šios kompetencijos ugdymo atsakomybė. Istoriskai Lietuvos švietimo sistemoje susiklostė požiūris, jog kūrybingumo ugdymas yra neformaliojo ir papildomojo švietimo tikslas, todėl formaliajame švietime šiai problematikai nebuvo skiriamas didelis dėmesys. Tai galima paaiškinti Lietuvoje vyravusiu požiūriu, kad kūrybingumas yra išimtinė savybė ar talentas, būdingas ir pasireiškiantis išimtinai meninėse veiklose. Požiūris į kūrybingumo ugdymą, kaip antraeilės svarbos dalyką, atsispindi ir Europos vertybių tyrimo (angl. *European Values Study*) rezultatuose. Lietuvos visuomenės dalis, mananti, kad vaizduotė yra viena iš svarbiausių savybių, kurią vaikas turi įgyti namuose, per visą dalyvavimo šiame tyrime laikotarpį išliko bene žemiausia: 1990 m. – 6 proc., žemiau tik Čekija – 5 proc.²⁰; 1999 m. – 5 proc., žemiau tik Slovakija – 3 proc.²¹; 2008 m. – 6 proc., tiek pat Slovėnija, žemiau Gruzija – 3 proc.²². Pasauliniame kūrybiškumo indekse Lietuva iš 139 valstybių užima 51 vietą²³.

16 Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2017-06-06], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2.

17 *Ibid.*

18 Valstybinė švietimo strategija, 2013. Punktai, kuriuose minimas „kūrybiškumas“: 7.4; 12.6; 15.3; 16.1; 16.4; 18.1; 22.

19 Milda Laužikaitė, Aurimas Pautienius, Martynas Užpelkis, Vaiva Vaicekauskienė, *Kūrybiškumo ugdymo projekto galimybių studija*, 2010.

20 European Values Study, [interaktyvus], 1990, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.atlasofeuropeanvalues.eu/new/europa.php?ids=174&year=1990&country=>.

21 European Values Study, [interaktyvus], 1999, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.atlasofeuropeanvalues.eu/new/europa.php?ids=174&year=1999&country=>.

22 European Values Study, [interaktyvus], 2008, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.atlasofeuropeanvalues.eu/new/europa.php?ids=174&year=2008&country=>.

23 Richard Florida, Charlotta Melander, Karen King, *The Global Creativity Index 2015*, 2015.

Apibendrinant galima išskirti pagrindines Lietuvos bendrojo ugdymo silpnybes, susijusias su kūrybiškumo ugdymu: „testavimo“ kultūra, programose esanti dalykų gausa ir koncentracija į žinių suteikimą, o ne kompetencijų ugdymą, nepalieka laiko kūrybingumui ugdyti, švietime trūksta sąsajų su realiu gyvenimu, trūksta ryšio su kultūrine aplinka, mokytojai nėra pasiruošę naudoti kūrybiškus metodus ar ugdyti kūrybingumą.

Neatitikimas tarp ateities tendencijų, strateginių valstybės dokumentų, siekių ir realios praktinės veiklos mokyklose ugdant kūrybiškumą reikalauja sprendimų. Viena sistemiškesnių, visos valstybės lygmeniu vykdytų intervencijų – KP projektas. Toliau straipsnyje bus pristatytos šio projekto teorinės prielaidos, užsienio valstybių ir Lietuvos patirtis, realūs švietimo pokyčiai, atskleidžiantys transformacinį kuriančių praktikų potencialą.

MENININKAS ŠVIETIME – KP MODELIS

Pasaulyje egzistuoja daugybė kūrybingumo ugdymo programų, projektų ar iniciatyvų. Siekiant atskleisti transformacinį menininkų potencialą, šiame straipsnyje pasirinkta nagrinėti KP programą dėl trijų priežasčių. Pirmoji priežastis – tai bene vienintelė nuosekli ir ilgalaikė Lietuvoje vykusi valstybinė intervencija, orientuota į kūrybingumo ugdymą bei menininkų įtraukimą į švietimą. Antroji – šios programos teigiamas poveikis ugdymui yra gana plačiai išnagrinėtas kitose valstybėse ir leidžia manyti, jog įgyvendinant programą Lietuvoje taip pat įvyko teigiamų pokyčių. Trečioji priežastis – kūrybingumo ugdymo ar kūrybiško mokymosi poveikis mokyklai, mokytojui, tėvams ar vaikams yra mažai nagrinėtas Lietuvos mokslininkų, be to, Lietuvoje stokojama patikimų duomenų šia tema, o KP įgyvendinimo metu visas procesas buvo išsamiai dokumentuotas ir tyrinėtas. Šio straipsnio autoriai atstovauja dvi skirtingas perspektyvas, leidžiančias derinti gilų vidinį programos žinojimą ir betarpišką patirtį su analitiniu švietimo eksperto žvilgsniu

iš išorės. (Milda Laužikaitė, vadovavusi programos adaptavimui Lietuvoje, išsamiai tyrinėjo Jungtinėje Karalystėje įgyvendintą originalią programą, iš arti stebėjo Lietuvoje vykusių jos procesus ir gilinosi į kūrybiško mokymosi praktiką. Šį vidinį žinojimą papildė Armino Varanausko „išorinis žvilgsnis“ iš švietimo sistemą gerai išmanančio eksperto perspektyvos.) „Kūrybinių partnerysčių“ (originalus pavadinimas *Creative Partnerships*) programos atsiradimas yra siejamas su Jungtinės Karalystės Nacionalinio kūrybiško ir kultūrinio švietimo patariamąjį komiteto (NACCCE) 1999 m. pateikta ataskaita²⁴. Joje buvo pristatyti nauji XXI amžiaus švietimui kylantys iššūkiai, kurių pagrindinis sprendimas slypi kūrybiškame ir kultūriniame ugdyme. Šioje ataskaitoje buvo suformuluoti esminiai principai, kurie tapo KP programos pagrindu: kad kūrybingumas pasireiškia ne tik mūsose, bet ir moksle, ir kitose profesinėse bei kasdienėse veiklose, kad jį galima ugdyti ir siekiant atliepti XXI amžiaus iššūkius, mokyklose turi būti susitelkiama ties kūrybingumo ir kultūriniu ugdymu.

Nuo 2002 iki 2011 metų Anglijoje veikusi KP programa buvo įgyvendinta daugiau kaip 2700 mokyklų, joje dalyvavo per milijoną vaikų. Šiai programai suteiktas 2011 metų pasaulio švietimo inovacijų susitikimo (angl. *World Innovation Summit for Education, WISE*) apdovanojimas už reikšmingo poveikio švietimo inovacijos praktiką.

KP programa pagrįsta tęstine kultūros ir kūrybinio sektoriaus profesionalų intervencija į kasdienį mokyklos gyvenimą. Procesas vyksta pagal apibrėžtus principus ir procesus, tačiau tuo pačiu yra atviras ir universalus kiekvienos mokyklos atveju. Programos tikslai – praplėsti ir praturtinti įprastą mokymosi procesą, ugdyti mokinių ir mokytojų kūrybingumą, įkvėpti, padėti mokytis, auginti ateities lūkesčius, mokykloje vystyti mokymosi, bendradarbiavimo, atvirumo kultūrą.

24 National Advisory Committee for Creative and Cultural Education, *All our futures: creativity, culture, education*, [interaktyvus], 1999, [žiūrėta 2017-06-06], <http://sirkenrobinson.com/pdf/allourfutures.pdf>.

1. Problemos įvardijimas. Mokyklos bendruomenė įvardija, su kokiomis mokymosi problemomis susiduria, ką norėtų pakeisti, numato sritį, kurią norėtų tyrinėti projekto metu.
2. Tikslų išsikėlimas. Mokykla (mokytojai, mokiniai, administracija ir tėvai), kūrybos agento padedama, giliau tyrinėja aktualias problemas, numato projekto tikslus ir nusprendžia, koks kūrybinis procesas galėtų padėti juos pasiekti. Atsižvelgiant į tai, mokyklai priskiriami kuriantys praktikai.
3. Eksperimentavimas. Mokiniai yra vykstančių projektų bendraautorai, dirbantys kartu su kūrėjais ir mokytojais. Kuriantys praktikai pasiūlo mokyklai savo profesinės veiklos metodus, darbo būdus, mąstymo principus, raiškos formas. Įgyvendindami projektą, mokiniai išbando įvairius mokymosi būdus: įdarbina savo pojūčius ir emocijas, abstrakčias idėjas patiria praktiškai, tyrinėdami kasdienio pasaulio reiškinius, analizuodami aplinką ir žmones.
4. Įsivertinimas (refleksija) ir institucionalizavimas. Mokslo metų pabaigoje visi dalyviai įvertina projekto patirtį, analizuoja įvykius pokyčius, įvardija, kas pasiteisino, ką verta plėtoti ir tęsti, kaip kūrybiško mokymosi principai galėtų tapti kasdieniais įpročiais mokykloje.

Į šios programos įgyvendinimą yra įtraukiama visa mokyklos bendruomenė – mokiniai, mokytojai, administracija ir tėvai, pradedant problemos formulavimu, tikslų išsikėlimu ir baigiant įsivertinimu bei praktikos tęstinumo numatymu. Mokyklos bendruomenei padeda kultūros ir kūrybinio sektoriaus profesionalai, atliekantys skirtingas funkcijas: kūrybos agentas, kurio svarbiausias uždavinys – būti pokyčių proceso kuratoriumi, ir kuriantis praktikas, kuris eksperimentuoja ir įgyvendina konkrečius projektus kartu su mokyklos bendruomene. Kuriančiais praktikais mokyklose dirba teatro ar kino režisieriai, aktoriai, dizaineriai, architektai, muzikantai, rašytojai ir kitų kūrybinių profesijų atstovai.

Kaip atskleidė Pat Thomson, Rebecca Coles, Maddy Hallewell ir Jan Keane (2013), atlikta su KP susijusių tyrimų metaanalizė, ateidami dirbti į mokyklą, kuriantys profesionalai keliais skirtingais būdais darė poveikį visai jos veiklai:

- KP atnešė papildomus išteklius į mokyklą ir pasiūlė naujas galimybes ir patirtis, naudodamas naujas technologijas, skirtingų menų raišką ar medijas;
- Kūrybos agentas veikė kaip pokyčių katalizatorius ir atskleidė „braižo pedagogikos“²⁵ niuansus;

25 Braižo pedagogika įgyvendina UNESCO pasiūlytą „4 kolonų“ ugdymo koncepciją – mokymasis pažinti, mokymasis daryti,

- KP skatino mokyklą tobulėti, naujai atradamas fizines erdves, fokusuodamasis į mokymąsi ir stiprindamas individų gebėjimus;
- KP skatino mokytojus mokytis iš naujo;
- Skatindamas keisti ugdymo turinį, įtraukiant kūrybiškesnius metodus ir kuriant užduotis labiau susietas su realiu pasauliu;
- KP skatino įtraukti tėvus ir bendruomenę į kūrybinius projektus, pasinaudojant padidėjusių mokinių entuziazmu;
- Skatindamas mokyklą keistis, kuriantis praktikas „legitimizavo“ kūrybines praktikas ir kūrybinį procesą mokykloje;
- Skatindamas mokinius įsitraukti, kuriantis praktikas suteikė kiekvienam teisę būti išgirstam ir tokiu būdu individualizuoti ugdymą.²⁶

mokymasis gyventi kartu ir mokymasis būti. „Kūrybinių partnerystės“ programos metu į mokyklą ateina ir „apsigynena“ kuriantys praktikai su pažinimo, darymo, gyvenimo su kitais ir buvimo būdais, ženkliai besiskiriančiais nuo tų, kurie dominuoja mokykloje.

26 Pat Thomson, Rebecca Coles, Maddy Hallewell, Jan Keane, *A critical review of Creative Partnership archive. How was a cultural value understood, researched and evidenced?*, [interaktyvus], 2013, p. 11–12, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/A-Critical-Review-of-the-Creative-Partnerships-Archive.pdf>.

2011–2015 m. KP programa buvo pritaikyta Lietuvos kontekstui ir įgyvendinta nacionaliniu mastu. Ji buvo vykdoma LR švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva, finansuojama Europos socialinio fondo ir valstybės biudžeto lėšomis. Programai skirta beveik 4,8 mln. eurų. Tai didžiausia į kompetencijų tobulinimą ir ugdymo proceso pokyčius orientuota bendrojo ugdymo mokykloms skirta programa 2007–2013 m. ES finansavimo laikotarpiu. Programa Lietuvos kontekste unikali tuo, kad kultūros ir kūrybinio sektoriaus profesionalai su mokyklomis dirbo nuosekliai visus mokslo metus. Jie dirbo pačioje mokykloje su realiais mokymosi iššūkiais, o projekto veiklos buvo orientuotos į formaliojo ugdymo procesą, dauguma jų vykdyta pamokų metu ir dirbant su visais ugdymo dalykais.

Lyginant su originalia programa Anglijoje, Lietuvoje išplėstas kuriančių praktikų ratas – jais buvo ne tik menininkai, bet ir mokslininkai, žurnalistai, kultūros vadybininkai. Anglijoje tokios galimybės nebuvo dėl programą finansavusios Anglijos menų tarybos reikalavimų. Kitas inovatyvus programos Lietuvoje aspektas – išvystytas sistemiškas požiūris į mokytojų dalyvavimą programoje. Procesas, kai mokytojai bendradarbiauja su kuriančiais praktikais, sprenddami konkrečius ugdymo iššūkius, buvo akredituotas kaip mokytojų kūrybiško mokymo(si) kompetencijos tobulinimo programa.

Projekte dalyvavo 138 mokyklos (daugiau nei 10 proc. visų Lietuvos mokyklų) ir 6 vaikų socializacijos centrai iš visos Lietuvos, beveik 9000 moksleivių – nuo pirmokų iki dvyliktokų. Profesines kompetencijas kūrybiško mokymosi srityje tobulino daugiau nei 2000 mokytojų. Projekto metu su mokyklomis dirbo 163 kuriantys praktikai ir 114 kūrybos agentų. Jų profesijos – kino režisieriai, žurnalistai, interjero, mados, grafikos dizaineriai, aktoriai, skulptoriai, geologai, šokėjai, garso, kvapų specialistai ir kt.

Remiantis tarptautinių tyrimų, kurie analizavo KP programos poveikį įvairiose šalyse (Anglijoje, Norvegijoje, Vokietijoje ir kitose, kur buvo vykdomos KP programos; Lietuvoje vykdytos programos rezultatai aptariamame atskirame skyrelyje), rezultatais, galima išskirti kelias poveikio kategorijas: mokiniui, mokytojams, tėvams.

Apklausus 13 tūkstančių KP programoje Anglijoje dalyvavusių mokinių paaiškėjo, jog jų akademiinių žinių lygis pagerėjo. „Tie jaunuoliai, kurie dalyvavo „Kūrybinių partnerysčių“ programos veiklose, pralenkė tų pačių mokyklų mokinius, vertinant visas tris pakopas. Tai buvo akivaizdu, palyginus II ir III pakopų anglų kalbos, matematikos ir gamtos mokslų vidutinį taškų skaičių, galutinį taškų skaičių, geriausius 8 įvertinimus ir IV pakopos gamtos mokslų įvertinimus“²⁷. Ilgalaikį efektą patvirtina kitas tyrimas, kuris buvo atliktas praėjus dvejiems metams²⁸.

Šiuos rezultatus patvirtina ir mokyklų, kurios dalyvavo programoje, vadovų atliktos apklausos rezultatai²⁹ – daugiau nei 3 iš 4 teigė maną, kad jų mokyklose pagerėjo akademiniai standartai arba žinių lygis. Dar stipresnis poveikis yra pastebimas mokyklose iš skurdžiausių apylinkių. Kiti tyrimai rodo, jog pagerėjo

27 Anna Eames, Tom Benton, Caroline Sharp, Lesley Kendall, *The longer term impact of Creative Partnerships on the attainment of young people*, [interaktyvus], 2006, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/NFER-report-on-longer-term-impact-of-creative-partnerships-on-pupil-behaviour.pdf>, cit. pgl. Kūrybiškumo ugdymo projekto galimybių studiją, 2010.

28 Lesley Kendall, Jo Morrison, Tilaye Yeshanew, Caroline Sharp, *The longer-term impact of creative partnerships on the attainment of young people: Results from 2005 and 2006*, [interaktyvus], 2008, [žiūrėta 2017-06-06], <https://www.nfer.ac.uk/publications/CPY01/CPY01.pdf>.

29 Tara Mackey, Anna Ullman, *Creative Partnerships: Survey of headteachers*, [interaktyvus], 2006, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/bmrb-survey-of-headteachers-86.pdf>.

pamokų lankomumas, ypač mokyklose, kurios programoje dalyvavo keletą metų (Durbin [et al.], 2010), ir mokinių pasitikėjimas savimi, gebėjimas dirbti individualiai bei komandoje³⁰.

Emily Lamont, Jennifer Jeffes ir Pippa Lord (2010) teigė, jog KP programoje dalyvavusiems mokytojams tai padėjo iš naujo atsiskleisti, sustiprino jų lyderystę, privertė juos iš naujo mokytis, nebijoti atskleisti savo kūrybingumą. Nemažai daliai mokytojų kūrybiškumas asocijuojasi su chaosu, kuris yra nesuderinamas su mokyklos tvarka. KP programa „įteisino“ kūrybiškumą mokykloje, todėl mokytojai drąsiau pradėjo naudoti įvairius ugdymo būdus. Galop, šie pokyčiai padarė įtaką ir mokytojo pasitenkinimui savo darbu, motyvacijai bei pasitikėjimui savimi³¹.

2007 m. atliktame tyrime³² teigiama, jog KP programa daro teigiamą poveikį mokinių tėvams keliais aspektais: vaikai, dalyvaujantys kūrybiniuose projektuose, yra dažniau linkę namuose pasakoti, kaip jiems sekėsi, tad tai gali pagerinti tėvų suvokimą bei komunikaciją tarp jų ir mokyklos. Be to, KP projektai siūlo „mažos rizikos“ (pernelyg daug neinvestuojant laiko ar kitų išteklių) galimybes tėvams įsitraukti į mokyklos veiklą per atskirus projektus, kas dažnai lemia aktyvesnį įsitraukimą į mokyklos gyvenimą. Tėvai taip pat palankiai žiūri į tokias mokyklos veiklas, nes galvoja, jog tai ilgainiui gali padidinti vaikų norą eiti į mokyklą ir ugdyti jų pasitikėjimą savimi.

30 Ros McLellan, Maurice Galton, Susan Steward, Charlotte Page, *The impact of creative initiatives on wellbeing: a literature review*, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/CCE-Literature-Review-Wellbeing-and-Creativity.pdf>.

31 Pat Thomson, Rebecca Coles, Maddy Hallowell, Jan Keane. *A critical review of Creative Partnership archive. How was a cultural value understood, researched and evidenced?*, [interaktyvus], 2013, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/A-Critical-Review-of-the-Creative-Partnerships-Archive.pdf>.

32 Kimberly Safford, Olivia O'Sullivan, *Parents respond to children's work in creative partnerships*, [interaktyvus], 2010, [žiūrėta 2017-06-06], <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=their-learning-becomes-your-journey-dec-2007&site=45>.

Prieš pereinant prie Lietuvoje vykdyto projekto poveikio aptarimo, verta trumpai pristatyti pačių kuriančių praktikų refleksijose (Kūrėjų ir mokytojų partnerystės transformuojant ugdymą tyrimas, 2014) atskleistas mokyklų charakteristikas ir problematikas, susijusias su galimybėmis mokykloje ugdyti kūrybingumą.

KP dalyvavę kuriantys praktikai pastebi, kad mokyklose klaidos nėra toleruojamos kaip mokymosi proceso dalis ir tai mažina kūrybingumą. Mokytojo ir mokinio santykiui trūksta gilumo, asmeniškumo, mokytojai yra savo vaidmens įkaitai (turi viską žinoti, negali klysti, turi palaikyti drausmę).

5–8 klasių mokiniai mokytojui kelia daugiau klausimų ir iššūkių, o mokytojai prieš juos bijo klysti ir eksperimentuoti, todėl kūrėjas, atėjęs į mokyklą su nauju požiūriu ir idėjomis, gali padėti įgyvendinti mokyklai reikšmingus pokyčius. Dėl kūrybiško pradinukų mokymo penktokų perėjimas prie dalykinės sistemos dažnai būna sudėtingas ir mokytojams reikalinga išorinė pagalba sprendžiant šią problemą.³³

Mokymosi turinys nesiejamas su praktiniu taikymu, todėl mokiniams sunku suvokti mokymosi prasmę ir dėl to mažėja jų motyvacija. Mokytojai nebendradarbiauja sprenddami mokymosi procese kylančius iššūkius, nedirba kaip komanda su konkrečia klase kaip su tiksline grupe.

Dėl pernelyg sureikšmintų egzaminų pažymių ir mokyklų reitingų sistema verčia mokytoją telktis tik į savo dėstomą dalyką ir rūpintis, kad moksleivį

33 Kūrėjų ir mokytojų partnerystės transformuojant ugdymą tyrimas, [interaktyvus], 2014, p. 15, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/20141216%20Kureju%20ir%20mokytoju%20partneryste_Galutine%20santrauka_isplestine_20140827.pdf.

parengtų tik egzaminui (sIM-1(27))³⁴. Mokytojui nėra tikslo bendradarbiauti su kitais kolegomis, nebent jis nori įsitraukti į veiklas ir tobulėti.³⁵

Metodo parinkimas priklauso nuo pamokos, nuo mokinių (aIM-1(00:38:18-7))³⁶, tačiau pradėti juos naudoti trukdo mokytojo baimė, kad neišmokys to, ko reikia, kad nepavyks, klasėje kils triukšmas, mokiniai neklausys ir neišgirs, kad atrodys, jog nėra tvarkos. Baimė kyla dėl galimų problemų. Mokytoja abejoja, ar jai to reikia, nes ir taip atlieka savo darbą. Todėl patraukliau yra sėdėti ramiai ir dirbti įprastai. Net jei mokiniai miega, tai atrodo geriau, nes jie niekam netrukdo (aIM-1(00:43:29-2)).³⁷

Apibendrinant Artūro Deltuvos, Vilijos Girgždės, Viktoro Keturakio ir kitų atliktą tyrimą, kuriame buvo apklausta daugiau nei 200 mokinių ir po 20 mokytojų bei administracijos vadovų, galima teigti, jog pamokose dominuoja vienkryptė komunikacija, mokytojas prisiima daugiausia atsakomybės pamokoje, vaikai lieka pasyvūs, nepakankama individualaus ir grupinio darbo dinamika, mokymosi procesas menkai vizualizuojamas, neišnaudojamos mokinio asmeninės patirtys kaip mokymosi išteklius, maža mokymosi metodų įvairovė, klasės aplinka statiška, pamokos laikas nepriklauso nuo ugdymo proceso, mokymasis nevyksta už mokyklos sienų ir nėra nuoseklios refleksijos kultūros, kuri skatintų mokinius apmąstyti savo patirtis, sisteminti žinias, daryti savarankiškas išvagas.

34 Asmuo, iš kurio buvo imtas interviu, – mokytojas.

35 Artūras Deltuva, Vilija Girgždė, Viktoras Keturakis [ir kt.], „Kūrybinių partnerystės modelių pagrįsto ugdymo inovatyvumo tyrimo rezultatų pristatymas, [interaktyvus], 2014, p. 52, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/KP_Inovatyvumo%20tyrimas_Galutine%20ataskaita.pdf.

36 Asmuo, iš kurio buvo imtas interviu, – mokytojas.

37 Artūras Deltuva, Vilija Girgždė, Viktoras Keturakis [ir kt.], *op. cit.*, p. 43.

Siekiant įvertinti KP efektyvumą ir poveikį Lietuvoje, buvo atliktos 3 studijos. Jose pateikiama daug kokybinių ir kiekybinių duomenų – interviu, fokus grupių medžiagos, etnografiniai aprašai, kiekybiniai klausimynai ir t. t. Straipsnio autoriai atliko antrinę šių studijų duomenų analizę, kuri leido įvertinti kuriančių praktikų transformacinį potencialą.

Pirmoji studija – „Kūrybinių partnerystės modelių pagrįsto ugdymo inovatyvumo tyrimas – atlikta 2013–2014 metais. Šio tyrimo autoriai A. Deltuva, V. Girgždė, V. Keturakis ir kt. studijoje nagrinėjo ugdymo inovacijas. Pirmajame tyrimo etape interviu ir fokus grupių metodais buvo surinkti duomenys iš 200 mokleivių, 20 mokytojų bei 20 mokyklos administracijos vadovų. Antrajame tyrimo etape buvo pasirinkta kokybinio etnografinio tyrimo strategija – autoriai nagrinėjo, kaip atsiskleidžia ir pasireiškia ugdymo inovacijos konkrečiose mokyklose.

Antroji studija – *Kūrėjų ir mokytojų partnerystės transformuojant ugdymą tyrimas*. Ją KP projekto vykdytojų užsakymu 2014 m. atliko konsultacijų įmonė „Civitta“ naudodama tiek kokybinius, tiek kiekybinius tyrimų metodus. Kokybiniai interviu ir fokus grupių interviu buvo atlikti 20 KP dalyvavusių mokyklų (atsižvelgiant į mokyklos tipą, ten kylančias problemas ir geografinius kriterijus). Taip pat buvo atliktos dvi kiekybinės apklausos, kuriose dalyvavo mokytojai ir kuriantys praktikai. Vienas iš šiame tyrime keltų uždavinių buvo nustatyti mokytojų kompetencijų pokytį po partnerystės su kūrėju.

Trečioji studija – *Pokyčių, susijusių su „Kūrybinių partnerystės modelių taikymu mokyklose, tyrimas*. Jis buvo atliktas siekiant išsiaiškinti mokinių ir mokytojų gebėjimų bei nuostatų į mokymąsi ar profesinę veiklą kaitą, taip pat įvertinti mokyklos mikroklimato kaitą KP projekto metu. Tyrimas buvo atliekamas keliais etapais, naudoti kokybiniai pagilinto interviu ir fokus grupių metodai. Kiekviename etape buvo atliekamos

internetinės mokinių ir mokytojų bei administracijos atstovų apklausos. Iš viso šiose apklausose dalyvavo 3802 mokiniai ir 487 mokytojai bei administracijos atstovai.

Įžvalgos, pasikartojančios visose trijose studijose, yra reikšminės apibūdinant transformacinį kūrėjų potencialą kūrybingumo ugdymui mokykloje. Įprasta manyti, kad kūrėjai gali perduoti konkrečios savo kūrybinės veiklos formos įgūdžius (išmokyti fotografuoti, šokti, rašyti ir t. t.). Tačiau KP patirtis atskleidžia, kad kūrėjų galimybės yra kur kas platesnės. Bendradarbiaudami su mokytojais ir moksleiviais, jie veikia kaip pavyzdžiai, perduodantys savitus būdus pažinti, dirbti, veikti kartu su kitais ir būti (pagal vadinamąsias keturias UNESCO kolonas)³⁸. Jei kūrybingumą suvokiame kaip „mąstymo įpročių“, kurie ugdomi sukuriant sąlygas juos praktikuoti, visumą, tai ugdymas pats turi tuos įpročius turėti – pavyzdžiui, vaikų smalsumo neišugdys suaugęs žmogus, pats neturintis klausimų ir besivadovaujantis dogmomis.

Pasak KP dalyvavusių mokytojų, kūrėjams svarbiausia būti kūrybingiems, iniciatyviems, turėti komunikacines, bendravimo kompetencijas, gebėti motyvuoti ir įkvėpti, būti atsakingiems³⁹. Visos šios kompetencijos patenka į kūrybiško mąstymo įpročių lauką. Tuo tarpu tyrėjai daro išvadą, kad:

dauguma mokytojų tipiškai pasižymi tomis pačiomis asmeninėmis savybėmis – pareigingumu, organizuotumu, kruopštumu, komunikabilumu. <...> Silpniausios mokytojų savybės – spontaniškumas, polinkis rizikuoti, vaizduotės lakumas ir lankstumas.⁴⁰

38 Pat Thomson, Christine Hall, Ken Jones, Julian Sefton Green, *The Signature Pedagogies Project: Final Report*, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/Signature_Pedagogies_Final_Report_April_2012.pdf.

39 Kūrėjų ir mokytojų partnerystės transformuojant ugdymą tyrimas, 2014, p. 27.

40 *Ibid.*, p. 20.

Apskritai kuriantys praktikai ir mokytojai KP projekto poveikį įvertino teigiamai, išskirdami, kad labiausiai jis paveikė pačius mokytojus. Kūrėjai projekto poveikį įvertino 4,5 balo iš 6, o mokytojai – 4,4 balo.

Kūrėjai aukštai įvertino prasiplėtusią mokytojų patirtį ir gebėjimus, pakitusią gero mokymo sampratą, išaugusį tikėjimą savo gebėjimu dirbti įdomiai ir kt. Mokytojų nuomone, labiausiai projektas įtakojo mokinių išaugusią savivertę ir pasitikėjimą savimi, išaugusį mokytojų tikėjimą savo gebėjimu dirbti įdomiai bei sustiprėjusius mokyklos bendruomenės ryšius, siekiant bendradarbiauti.⁴¹

Atliktas tyrimas atskleidė, kad 47 proc. mokytojų, dalyvavusių KP projekte, pakeitė savo mokymo būdą. Be to, didesniu nei 40 proc. pokyčiu tiek kūrėjai, tiek mokytojai vertino inovatyvių metodų taikymą. Kuriančių praktikų darbas mokyklose glaudžiai susijęs su sisteminiais pokyčiais. Intervencijos poveikį kuriantys praktikai įvertino labiau teigiamai nei mokytojai, atitinkamai 45 proc. ir 38 proc.⁴².

Svarbu pastebėti, jog kuriantis praktikas savaime teigiamų pokyčių neneša. Pirmiausia, kūrėjas ateina į mokyklą pagal KP programą, kurioje suformuluoti kūrėjo sąveikos su mokykla tikslai, vertybės ir principai, pateiktas struktūruotas pokyčių procesas, apibūdinti dalyvių vaidmenys ir sąveikos būdai, atrenkamos mokyklos ir kūrėjai, parengiama partnerystei (tam vykdomi mokymai), suvedami vieni su kitais, prižiūrima programos kokybė. Programa kūrėjo ir mokyklos partnerystei suteikia kontekstą ir kryptį, padeda pagrindus sėkmingai, transformuojančiai sąveikai, tačiau likusi dalis priklauso nuo pačių sąveikos dalyvių įsitraukimo, nuostatų ir elgesio.

Ypač svarbu atkreipti dėmesį į šiuos kintamuosius, kurie turi didelę reikšmę sisteminio pokyčio įvykimo sėkmei: ar kuriantis praktikas savo veiklomis sugeba

41 *Ibid.*, p. 22.

42 *Ibid.*

įtraukti mokyklos vadovą, ypač visą mokyklos bendruomenę, ar elgesio modeliai skatina teigiamą požiūrį į partnerystę, ar pavyksta užmegzti glaudų ir artimą santykį su mokytoju⁴³.

Keičiantis santykiui, gerėja mokymosi rezultatai (aIM-1(00:47:34-0)⁴⁴. Mokytoja pastebi, kad santykis turi įtakos mokymosi pasiekimui. KP pamokos tikrai nesutrukdė mokytis, nors metodai sukūrė chaotiškumo išpūdį. Netgi priešingai, įvyko esminiai pokyčiai. Tai atspindi pagerėję mokymosi rezultatai (aIM-1(00:28:46-8).⁴⁵

Projektas veda į pasikeitusius požiūrius ir praktikas tada, kai sunkumai, iššūkiai patiriami (mokytojai reaguoja į naujas, atsakomybės ir papildomo krūvio reikalaujančias veiklas, kurių prasmė neaiški), tačiau procesas tęsiamas, kol pasiekama sėkmė, teigiami rezultatai. Tokia patirtis leidžia patikėti naujovėmis ir pradėti jose matyti save⁴⁶. Būtent kuriantys praktikai leidžia tai sėkmingiau padaryti.

Pokyčių, susijusių su KP modelio taikymu mokyklose, tyrimo ataskaitoje pristatomi konkretūs emocinės aplinkos, moksleivių nuostatų ir gebėjimų, mokytojų nuostatų ir gebėjimų bei mokinių dalykinės kompetencijos ir lankomumo pokyčiai.

Įvertinus emocinės aplinkos mokykloje pokyčius, kuriems įtaką turėjo KP projektas, galima teigti, jog jo poveikumas labiau pastebimas jaunesnių mokinių tarpe (4–6 klasės). Išanalizavus duomenis, galima apibendrinti, jog į teigiamą pusę statistiškai reikšmingai kito beveik visi emocinės aplinkos veiksniai, o didžiausias pokytis – pastebėta, kaip išaugo mokinių saugumo jausmas bei sumažėjo patyčių, taip pat liūdesio ir nuobodulio. Statistiškai reikšmingas skirtumas pastebimas lyginant dalyvavusių ir nedalyvavusių KP programoje

mokinių rezultatus. Nors vyresnių klasių mokinių (7–12 klasės) emocinės aplinkos vertinimo aspektai irgi gerėjo, šie pokyčiai nėra statistiškai reikšmingi⁴⁷.

Tiriant mokinių nuostatas ir gebėjimus užfiksuotas teigiamas kuriančių praktikų intervencinis poveikis. Pastebimas lyderystės ir susidomėjimo mokymosi procesu augimas (4–6 klasės). Dalyvavusieji KP labiau vertina praktinį mokomų dalykų pritaikomumą ir naudą nei tie mokiniai, kurie KP nedalyvavo⁴⁸.

Apibendrinus 7–12 klasių mokinių rezultatus, matomas teigiamas pokytis ugdymo individualizavimo srityje. Statistiškai reikšmingai mokiniai palankiau įvertino mokytojų užduočių skyrimą atsižvelgiant į jų pomėgius ar gabumus. Be to, susidomėjimas mokomais dalykais ir asmenine nuojauta, t. y. savimi, išaugo⁴⁹. Mokytojų vertinimu, dėl dalyvavimo projekte pagerėjo mokinių pažymiai ir lankomumas.

Kuriantys praktikai ir inicijuoti projektai transformavo ne tik mokinių, bet ir mokytojų elgseną bei mąstyseną. Apibendrinant, labiausiai išryškėję mokytojų nuostatų ir gebėjimų pokyčiai: mokytojai tapo labiau linkę dalytis savo patirtimi su kolegomis (atviresni), pagerino gebėjimus mokomąją medžiagą labiau sieti su tikru gyvenimu (praktika), be to, nagrinėjant mokytojų nuomonę apie moksleivius, pastebima, kad viskas vertinama statistiškai reikšmingai palankiau⁵⁰. Atkreiptinas dėmesys, jog nepaisant to, kad KP dalyvavę mokytojai jaučia gebantys mokymą labiau sieti su praktika, jie šį savo gebėjimą įvertino prasčiau nei tie mokytojai, kurie KP programoje nedalyvavo. Taigi galima daryti išvadą, jog KP dalyvavę mokytojai plačiau ir giliau suvokė mokymo siejimo su praktika galimybes, tapo labiau kritiški ir reiklesni sau, ėmė kelti aukštesnius profesionalumo standartus.

43 Ibid., p. 24.

44 Asmuo, iš kurio imtas interviu, – mokytojas.

45 Artūras Deltuva, Vilija Girgždė, Viktoras Keturakis [ir kt.], *op. cit.*, p. 45.

46 Ibid., p. 21.

47 Pokyčių, susijusių su „Kūrybinių partnerystių“ modelių taikymu mokyklose, tyrimo ataskaita, [interaktyvus], 2014, p. 17, 19, 22, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/Galutine%20ataskaita_20141018_1.pdf.

48 Ibid., p. 25–26.

49 Ibid., p. 28, 30.

50 Ibid., p. 47–48, 50–51.

Kūrybiškumo samprata laikui bėgant stipriai keitėsi. Šiandien dominuoja du pagrindiniai požiūriai: elitinis – teigiantis, jog kūrybingumas yra išskirtinė savybė, kuri gali atsiskleisti tik ypatingą talentą turintiems žmonės, ir demokratinis – teigiantis, kad kūrybingumas pasireiškia visose gyvenimo srityse, kūrybingumo galima išmokyti ir kad kiekvienas žmogus yra kūrybingas.

Lietuvos mokyklose kūrybingumo ugdymo situacija vertintina prastai. Nepaisant deklaruojamo prioriteto strateginiuose valstybės dokumentuose, kūrybiškumas yra menkai ugdomas mokyklose, dažniausiai dėl per didelės orientacijos į žinias, dėl „testavimo“ kultūros, baigiamųjų egzaminų, kuriuose nevertinami kūrybiniai gebėjimai, sureikšminimo ir dėl apkrautų mokymosi programų.

KP programa pačių kūrėjų ir mokytojų buvo įvertinta kaip turėjusi teigiamą poveikį: kūrėjai poveikį įvertino 4,5 balo, o mokytojai – 4,4 balo iš 6 galimų. Tyrimai atskleidė, kad 47 proc. mokytojų, dalyvavusių projekto veiklose, dėstymo būdas pasikeitė.

Tiek kitų šalių tyrimų analizė, tiek Lietuvos KP įgyvendinimo vertinimas rodo teigiamą ugdymo pokytį: pagerėjo mokinių pažymiai ir lankomumas, pagerėjo mokytojų nuostatos ir gebėjimai mokymą sieti su praktika. Teigiamą įtaką projekto veiklos turėjo ir mokiniams, ypač pagerėjo jų pasitikėjimas savimi, jie palankiau vertino emocinę aplinką ir sumažėjo jų liūdesys bei nuobodulys.

Sisteminio pokyčio sėkmę lėmė 3 esminiai faktoriai: kuriančio praktiko gebėjimas savo veiklomis įtraukti mokyklos vadovą ir visą bendruomenę, gebėjimas užmegzti glaudų ir artimą santykį su mokytoju bei teigiamą požiūrį į partnerystę skatinančių elgesio modelių naudojimas.

Šiame straipsnyje kūrėjų transformacinis potencialas švietime buvo nagrinėtas remiantis KP modeliu, bet tolesniuose tyrimuose svarbu atkreipti dėmesį

ir į kitas menininkų įtraukimo į ugdymo procesą veikas, vertinti jų poveikį mokyklai, mokytojams bei mokiniams. Tokie tyrimai leistų teikti platesnes rekomendacijas dėl valstybinės intervencijos pobūdžio tikslingumo.

Nors tyrimas rodo, kad kūrėjų transformacinis potencialas ir poveikis mokyklai yra ženklus, vertinant įvairius aspektus, ateities tyrimuose galima būtų skirti didesnę dėmesį nagrinėjant kūrėjų poveikį atskirų, ypač aktualių švietimo problemų (pvz., patyčių klausimai, vaikų iš prastesnės socialinės-ekonominės padėties šeimų rezultatų gerinimui ar tinkamesnės adaptacijos pereinant iš vienos ugdymo įstaigos į kitą) sprendimui.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad rezultatai rodo kuriančius praktikus turint didelį transformacinį potencialą. Jų įtraukimas į ugdymą gali atnešti teigiamų pasekmių mokiniams, mokytojams ir net visos mokyklos kultūrai, bet jis savaime nėra ir negali būti išnaudojamas, t. y. mokykloms turi būti sudarytos sąlygos kviestiti ir įtraukti juos į ugdymo procesą: papildomai skiriant lėšų, kurios reikalingos apmokėti kuriančių praktikų darbą, šalinant įvairius teisinius apribojimus.

Gauta 2016 11 02

LITERATŪRA

- Amabile Teresa, *The social psychology of creativity*, Springer-Verlag, 1983.
- Costa Arthur, Kallick Bena, *Discovering and Exploring Habits of Mind*, Hawker Brownlow Education, 2000.
- Csikszentmihalyi Mihaly, *Creativity. Flow and the psychology of discovery and invention*, HarperCollins, 1996.
- Drucker Peter Ferdinand, *The Landmarks of Tomorrow*, Harper & Row, 1959.
- Drucker Peter Ferdinand, *Management Challenges for the 21st Century*, HarperCollins, 1999.
- Florida Richard, *The Rise of Creative Class*, NY: Basic Books, 2002.
- Fromm Erich, "The creative attitude", in: *Creativity and its cultivation*, Ed. Harold Anderson, Harper & Brothers, 1959, p. 44–54.
- Gardner Howard, *Creating minds*, Basic Books, 1993.
- Girdzijauskienė Rūta, „Kūrybiškumui ugdyti palanki aplinka Lietuvos mokyklose“, in: *Tiltai*, 2012, Nr. 4, p. 79–91.

- Guilford Joy Paul, "Creativity", in: *American Psychologist*, 1950, Nr. 5, p. 444–454.
- Guilford Joy Paul, *Way beyond the IQ*, Creative Education Foundation, 1977.
- Haag Stephen, Cummings Maeve, McCubbrey Donald, Pinsonneault Alain, Donovan Richard, *Management Information Systems for the Information Age*, McGraw-Hill Ryerson Higher Education, 2006.
- Khatena Joe, Torrance Ellis Paul, *Thinking creatively with sounds and words: Technical Manual*, Personnel Press/Ginn, 1973.
- MacKinnon Donald, *In search of human effectiveness: Identifying and developing creativity*, Creative Education Foundation, 1978.
- Mednick Sarnoff, "The associative basis of the creative process", in: *Psychological Review*, 1962, Nr. 69, p. 220–232.
- Rogers Carl, "Toward a theory of creativity", in: *Creativity and its cultivation*, Ed. Harold Anderson, Harper & Brothers, 1959, p. 69–82.
- Torrance Ellis Paul, *Torrance Tests of Creative Thinking: Norms and technical manual*, 1974.
- Treffinger Donald, Isaksen Scott, Dorval Brian, *Creative problem solving: An introduction*, Prufrock Press, 2000.
- Wallas Graham, *Art of Thought*, Harcourt, Brace and Company, 1926.
- INTERNETINĖS PRIEIGOS
- Career Readiness Competencies: Employer Survey Results, [interaktyvus], 2014, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.naceweb.org/knowledge/career-readiness-employer-survey-results.aspx>.
- Deltuva Artūras, Girgždė Vilija, Keturakis Viktoras, Bilevičienė Aida, Gurskytė Jolita, Godvadas Paulius, Gurova Tania, Navickaitė Sandra, Paurytė Rasa, Leikina Olga, „Kūrybinių partnerysčių“ modelių pagrįsto ugdymo inovatyvumo tyrimo rezultatų pristatymas, [interaktyvus], 2014, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/KP_Inovatyvumo%20tyrimas_Galutine%20ataskaita.pdf.
- Durbin Ben, Rutt Simon, Saltini Francesca, Sharp Caroline, Teeman David, White Karen, *The Impact of Creative Partnerships on School Attainment and Attendance*, [interaktyvus], 2010, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/nfer-2010-impact-of-creative-partnerships-on-young-peoples-behavior-and-attainment-234.pdf>.
- Eames Anna, Benton Tom, Sharp Caroline, Kendall Lesley, *The longer term impact of Creative Partnerships on the attainment of young people*, [interaktyvus], 2006, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/NFER-report-on-longer-term-impact-of-creative-partnerships-on-pupil-behaviour.pdf>.
- European Values Study, [interaktyvus], 1990, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.atlasofeuropeanvalues.eu/new/europa.php?ids=174&year=1990&country=>.
- European Values Study, [interaktyvus], 1999, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.atlasofeuropeanvalues.eu/new/europa.php?ids=174&year=1999&country=>.
- European Values Study, [interaktyvus], 2008, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.atlasofeuropeanvalues.eu/new/europa.php?ids=174&year=2008&country=>.
- Florida Richard, Melander Charlotta, King Karen, *The Global Creativity Index 2015*, [interaktyvus], 2015, [žiūrėta 2017-06-06], <http://martinprosperity.org/media/Global-Creativity-Index-2015.pdf>.
- Girdzijauskienė Rūta, Penkauskienė Daiva, Sruoginis Laima Vincė, Bukantienė Janina, Grinytė Lina, Matonytė Asta, *Kūrybiškumo ugdymo palankios aplinkos mokykloje tyrimas*, [interaktyvus], 2011, [žiūrėta 2017-06-06], http://11a.lt/krcsp/p/kurybiskumas/d/aplinkos_tyrimas.pdf.
- Kendall Lesley, Morrison Jo, Yeshanew Tilaye, Sharp Caroline, *The longer-term impact of creative partnerships on the attainment of young people: Results from 2005 and 2006*, [interaktyvus], 2008, [žiūrėta 2017-06-06], <https://www.nfer.ac.uk/publications/CPY01/CPY01.pdf>.
- Kūrėjų ir mokytojų partnerystės transformuojant ugdymą tyrimas, [interaktyvus], 2014, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/20141216%20Kureju%20ir%20mokytoju%20partneryste_Galutine%20santrauka_isplestine_20140827.pdf.
- Lamont Emily, Jeffes Jennifer, Lord Pippa, *Evaluation of the nature and impact of the Creative Partnerships Programme on the teaching workforce*, [interaktyvus], 2010, [žiūrėta 2017-06-06], <https://www.nfer.ac.uk/publications/TWIZ01/TWIZ01.pdf>.
- Laužikaitė Milda, Pautienius Aurimas, Užpelkis Martynas, Vaicekauskienė Vaiva, *Kūrybiškumo ugdymo projekto galimybų studija*, [interaktyvus], 2010, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/Kurybiskumo%20projektas_galimybium%20studija.pdf.
- Mackey Tara, Ullman Anna, *Creative Partnerships: Survey of headteachers*, [interaktyvus], 2006, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/bmrb-survey-of-headteachers-86.pdf>.
- McLellan Ros, Galton Maurice, Steward Susan, Page Charlotte, *The impact of creative initiatives on wellbeing: a literature review*, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/CCE-Literature-Review-Wellbeing-and-Creativity.pdf>.
- National Advisory Committee for Creative and Cultural Education, *All our futures: creativity, culture, education*, [interaktyvus], 1999, [žiūrėta 2017-06-06], <http://sirkenrobinson.com/pdf/allourfutures.pdf>.
- Pokycių, susijusių su „Kūrybinių partnerysčių“ modelių taikymu mokyklose, tyrimo ataskaita, [interaktyvus], 2014, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/Galutine%20ataskaita_20141018_1.pdf.
- Safford Kimberly, O'Sullivan Olivia, *Parents respond to children's work in creative partnerships*, [interaktyvus], 2010, [žiūrėta 2017-06-06], <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=their-learning-becomes-your-journey-dec-2007&site=45>.

- Spencer Ellen, Lucas Bill, Claxton Guy, *Progression in Creativity – developing new forms of assessment: a literature review*, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/Progression-in-Creativity-Final-Report-April-2012.pdf>.
- Studijų kokybė Lietuvoje: suinteresuotųjų šalių požiūris, [interaktyvus], 2014, [žiūrėta 2017-06-06], http://mosta.lt/images/leidiniai/Studiju_kokybe_Lietuvoje_suinteresuotu_saliu_poziuris.pdf.
- The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution, [interaktyvus], 2016, [žiūrėta 2017-06-06], http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf.
- Thomson Pat, Coles Rebecca, Hallewell Maddy, Keane Jan, *A critical review of Creative Partnership archive. How was a cultural value understood, researched and evidenced?*, [interaktyvus], 2013, [žiūrėta 2017-06-06], <http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/A-Critical-Review-of-the-Creative-Partnerships-Archive.pdf>.
- Thomson Pat, Hall Christine, Jones Ken, Green Julian Sefton, *The Signature Pedagogies Project: Final Report*, [interaktyvus], 2002, [žiūrėta 2017-06-06], http://www.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/Signature_Pedagogies_Final_Report_April_2012.pdf.
- Treffinger Donald, Young Grover, Selby Edwin, Shepardson Cindy, *Assessing Creativity: A guide for educators*, [interaktyvus], 2002, [žiūrėta 2017-06-06], <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED505548.pdf>.
- Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“, [interaktyvus], 2012, [žiūrėta 2017-06-06], http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2.
- Valstybinė švietimo strategija, [interaktyvus], 2013, [žiūrėta 2017-06-06], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>.

CREATIVE PRACTITIONERS’ TRANSFORMATIVE POTENTIAL IN SCHOOLS: A CASE STUDY OF CREATIVE PARTNERSHIPS

Milda Laužikaitė, Arminas Varanauskas

KEYWORDS: Creative Partnerships, creative practitioners, artists in education, creativity, transformation of education.

SUMMARY

The article discusses creative education and artists’ involvement in formal education at schools, and presents the theoretical basis of the Creative Partnerships Programme and its execution in Lithuania. On the basis of the Creative Partnerships Programme implementation experience and results in Lithuania and other countries, the transformative potential of creative practitioners is shown. This potential might be used to solve education problems, to nurture creativity at schools, and to enhance learning.

The findings of this publication show that in Lithuania, creativity formally (in documentation) receives much attention from policy makers, but because of the excessive emphasis on facts and tests in schools, it is not practically nurtured on a daily basis. The effect of the Creative Partnerships programme was evaluated very positively, and research showed that 47 per cent of teachers who participated in this programme have changed their approach to teaching afterwards.

The article identifies three main long-term factors of systematic change: the creative practitioners’ ability to engage the school leader and the entire school community to actively participate in project activities, their ability to build a close and personal relationship with the teacher, and to use behavioural models that support a positive approach to partnership.

Lastly, the article confirmed the past research data on the impact of Creative Partnerships on learners and showed transformative potential. After enrolling in the project activities, schoolchildren felt more confident and motivated, they better evaluated the emotional environment at school, and their attendance and achievement improved as well.